

Blendow Lexnova Expertkommentar - Offentlig rätt, januari 2015

E-plikten träder i full kraft

Från årsskiftet (2014/2015) börjar Kungl. biblioteket på allvar att spara det svenska digitala kulturarvet. Alla professionella publicister som har unikt webbmateriel får då leveransplikt (e-plikt) och ska själva successivt leverera nypublicerat material med så kallad metadata om publiceringen till Kungl. biblioteket. Under en övergångsperiod från den 1 april 2013 har bara vissa utvalda publicister och myndigheter haft e-plikt för att trimma in systemet. Det är ännu oklart hur det insamlade materialet kan göras tillgängligt i framtiden.

Sedan ett par tidigare utredningsförslag om leveransplikt till Kungl. biblioteket av nätpublicerat material inte lett till lagstiftning (SOU 1998:111 och SOU 2003:129), anlätades jag som utredare av frågan. Jag lämnade mitt förslag i december 2009 (Ds 2009:61). Därefter hjälpte jag Utbildningsdepartementet med lagrådsremiss, föredragning i Lagrådet och proposition. Regeringens förslag ([prop. 2011/12:121](#)), som antogs av riksdagen i juni 2012, byggde i stor utsträckning på mitt ursprungliga förslag. E-plikten regleras i [lagen \(2012:492\) om pliktexemplar av elektroniskt material](#).

Den leveransplikt för tryckta skrifter som funnits sedan 1600-talet bygger på en fullständighetsprincip: alla tryckerier ska leverera allt till Kungl. biblioteket som ska spara materialet för all framtid. Så kan man inte rimligen ha det i fråga om nätpublicerat material när nästan alla kan enkelt publicera på det sättet. Det blir för mycket material och det är orimligt att till exempel tonåringar ska vara skyldiga att sända in sin nätdagbok till en statlig myndighet för slutförvaring. E-plikten har därför begränsats till massmedieföretag som har grundlagsskydd för sin nätpublicering, de som har grundlagsskydd enligt den så kallade databasregeln (av annan anledning än att de skaffat ett frivilligt utgivningsbevis) i 1 kap. 9 § yttrandefrihetsgrundlagen och de som gör nätsändningar som har grundlagsskydd som radioprogram enligt 1 kap. 6 § yttrandefrihetsgrundlagen. Eftersom grundlagsskyddet aldrig riktigt hänger med teknikutvecklingen, faller företag som bara e-publicerar normalt utanför det nämnda grundlagsskyddet. Dessa nya aktörer har emellertid också e-plikt under förutsättning att verksamheten är yrkesmässig i fråga om yttrandena.

Myndigheter är redan skyldiga att arkivera de allmänna handlingar de nätpublicerar. För myndigheter skulle det därför egentligen inte behövas någon ytterligare e-plikt för att bevara materialet. Men eftersom det är praktiskt att alla egentliga myndighetspublikationer finns samlade på ett ställe, hos Kungl. Biblioteket, har myndigheter ändå fått en särskild e-plikt som gäller nätpublicerade promemorior, rapporter, utredningar, vägledningar och andra liknande publikationer.

Liksom när det gäller tryckt material är det bara nätpublicerat material som rör svenska förhållanden som e-plikten omfattar. Det är fråga om material på svenska, av svenskar eller som annars riktar sig till folk i Sverige.

Ett särskilt problem med e-plikt är vad som egentligen ska levereras. Här har man bestämt sig för att varje färdig fil ska lämnas ("en avgränsad enhet av en elektronisk upptagning med text, ljud eller bild som har ett på förhand bestämt innehåll som är avsett att presenteras vid varje användning"). Man ska alltså inte lämna in själva hemsidan eller den bakomliggande publiceringsdatabasen utan bara de färdiga filer med information som den består av. Det kan vara fråga om att texten till en nätartikel finns i en fil och den bild som illustrerar artikeln finns i en annan fil. I det fallet ska båda

filerna lämnas med uppgift om att filerna hänger samman. Anledningen till detta är att hemsidor i dag ofta kan vara dynamiska och ha olika innehåll beroende på olika faktorer såsom när på dygnet den visas. Visningen styrs av program som innehåller logiken, men att under lång tid – för evigt – spara program så att de kan köras kräver stora resurser, nästan en "datorkyrkogård". Därför – och då själva programmet ju inte publicerats – behöver programvara och själva databasen inte levereras. Genom e-plikten bevaras alltså det sakliga innehållet på nätet, men inte hur det egentligen såg ut när nätpubliceringen skedde. Sådan information får samlas in med andra metoder.

Det finns en del undantag från e-plikten. Filer med ett i sammanhanget obetydligt innehåll, såsom bilder med dekorelement, och kommersiella annonser behöver inte levereras. Vid nätpublicering av sådant som det redan lämnats pliktexemplar av behöver man inte lämna in det elektroniska dokumentet. Det kan handla om att man publicerar en tryckt bok också som e-bok eller att man återpublicerar en nätartikel. Kungl. biblioteket kan också medge ytterligare undantag.

För varje levererad fil ska man ta med viss så kallad metadata om publiceringen. Är filen krypterad, ska nödvändiga koder för att låsa upp den tas med.

Man kan lämna sitt pliktexemplar på en fysisk databärare, till exempel ett usb-minne, men det blir nog inte så vanligt. Kungl. biblioteket har utarbetat rutiner för att automatiskt lämna pliktexemplaren löpande via ett så kallat rss-flöde eller via nätverksöverföring med ftp. För att få leverera via nätverk på dessa sätt måste man registrera sig och följa anvisningar om format med mera. Det kan man göra här: <https://e-plikt.kb.se/>. Det har också redan vuxit fram företag som hjälper andra företag med pliktleveranserna (<http://eplicta.se/>). Man ska lämna pliktexemplar inom tre månader från publiceringen, men de flesta väljer nog att leverera automatiskt via nätverk i direkt anslutning till publiceringen. De enskilda företag som inte fullgör sin e-plikt kan föreläggas vite.

Ett antal massmedieföretag och myndigheter har som sagt haft e-plikt sedan 2013. Med hjälp av dessa övergångsleverantörer har Kungl. biblioteket i någorlunda lugn och ro kunnat utveckla tekniska lösningarna för smidig nätverksleverans med nödvändig metadata. Nu när e-plikten träder i full kraft 2015 är det förmodligen enorma mängder data som ska levereras från tusentals olika leverantörer och då vill det till att leveranssystemet fungerar. Leveransplikten gäller dock bara för det som publiceras från och med den 1 januari 2015, det vill säga det som redan var publicerat dessförinnan behöver inte lämnas.

Kungl. biblioteket ska spara det levererade för all framtid. Det är fortfarande oklart om och hur det insamlade materialet får göras tillgängligt för allmänheten med hänsyn till upphovsrätten och hur den personliga integriteten ska kunna skyddas vid sådant tillgängliggörande. E-plikten säkerställer emellertid att det i vart fall finns något digitalt kulturarv att ta del av när väl dessa frågor är lösta.

Jag är övertygad om att e-plikten, där vi i ett internationellt perspektiv nu verkar vara i framkant liksom vi var när tryckerierna fick en generell leveransplikt för närmare 400 år sedan, kommer att få stor betydelse för framtidens forskare och nyfikna allmänhet.

Sören Öman

Vice ordförande Arbetsdomstolen, föreståndare för Stockholm Centre for Commercial Law vid Stockholms universitet (www.sorenoman.se)